

Tetiana Kolesnykova

Biblioteka Naukowa

Ukraiński Państwowy Uniwersytet Nauki i Technologii (Dniepr)

chief.library@gmail.com

Zbliżając się do ZWYCIĘSTWA: osobiste i zawodowe spostreżenia dyrektora Biblioteki Naukowej Ukraińskiego Państwowego Uniwersytetu Nauki i Technologii

Streszczenie: Po 270 dniach wojny na pełną skalę prowadzonej przez Rosję z narodem ukraińskim przeanalizowano i podkreślono, co nadaje sens naszemu życiu i pomaga iść naprzód. Po pierwsze wojna nieustannie odbiera nam normalne życie, spokój, sen, równowagę, ale nie może odebrać nam nadziei, prawa do miłości i radości, prawa do wdzięczności za każdy dzień i za te małe rzeczy, które uszczęśliwiają nas w tej chwili. Po drugie dzięki rodzinie i przyjaciołom, naszym wspaniałym żołnierzom, udało nam się przezwyciężyć strach, rozpacz, zamęt tych pierwszych dni. Stało się to także dzięki pracy. Na przykładzie Biblioteki Naukowej Ukraińskiego Państwowego Uniwersytetu Nauki i Technologii (Dniepr) przedstawiono innowacyjny dla Ukrainy kierunek rozwoju otwartych zasobów edukacyjnych (OZE), zainicjowany w warunkach kryzysu i fizycznej niedostępności drukowanych zbiorów i cyfrowych lokalnych kolekcji. Przejście uczelni na kształcenie na odległość, mieszane lub online pozwoliło bibliotece skupić się na OZE i zapewnić wsparcie informacyjne dla procesów dydaktycznych. Zastosowano „tastykę małych kroków: małymi krokami, ale nieustannie”. Ponieważ stoimy przed wyzwaniem długiej i wyczerpującej wojny, dlatego też wydaje się, że przechodzimy od modelu „sprintu” do modelu „maratonu”. Tastyka małych kroków obejmuje różne etapy i różne rodzaje działań biblioteki w zakresie rozwoju potencjału, tworzenia, wykorzystywania, zmiany profilu, adaptacji i rozpowszechniania OZE.

Słowa kluczowe: Biblioteka Naukowa Ukraińskiego Państwowego Uniwersytetu Nauki i Technologii, Ukraiński Państwowy Uniwersytet Nauki i Technologii, otwarte zasoby edukacyjne, otwarte podręczniki, wsparcie informacyjne, kształcenie na odległość, etyka bibliotekarska, ukraińskie biblioteki w czasie wojny, wolontariat

Poranek 24 lutego 2022 r. odmienił życie każdego Ukraińca: obudziły nas eksplozje i surrealizm tego, co dzieje się z nami, w sercu Europy w XXI w. To coś, to inwazja wojskowa Rosji na Ukrainę na pełną skalę, z zamiarem zniszczenia państwa ukraińskiego jako narodu, jego historii, kultury, edukacji i nauki.

Dziś, ponad 270 dni po rozpoczęciu wojny na pełną skalę, kiedy rozsądek i czas pozwoliły opaść emocjom, należy podkreślić:

- wojna nadal odbiera nam normalne życie, spokój, sen, równowagę, ale nie może odebrać nam nadziei, prawa do miłości i radości, prawa do wdzięczności za każdy dzień i małe rzeczy, które nas cieszą w tym momencie,
- strach, rozpacz, zamęt tych pierwszych dni udało nam się przezwyciężyć dzięki rodzinie i przyjaciołom, naszym wspaniałym żołnierzom, a także dzięki pracy; kiedy robisz coś dla innych, to nadaje sens życiu i pomaga iść dalej.

Osobiste odczucia...

Idź dalej, dostosuj swoje życie osobiste i pracę do nieprzewidywalnego czasu i wycia syren. Idź dalej, nawet gdy zabrawszy potrzebne rzeczy (dokumenty, ciepłe ubrania, wodę, trochę jedzenia, laptopa), chowasz się w piwnicach lub korytarzach za „dwoma ścianami”. Idź dalej, kiedy po dźwięku będziesz mógł stwierdzić, co dokładnie eksplodowało. Idź dalej, zabierając swoje wnuki w bezpieczne miejsce pociągiem ewakuacyjnym z 13 dziećmi i dorosłymi w przedziale¹. Idź dalej, nawet gdy jedyną wolną przestrzenią do pracy, w jednopokojowym mieszkaniu przeznaczonym dla całej, naturalnie hałaśliwej rodziny jest łazienka, ale nawet tam pracujesz codziennie – bo chcesz, bo tego potrzebujesz, często przebywając na bezpłatnym urlopie, na własny koszt². Idź dalej, kiedy po miesiącu szczęśliwie wracasz do domu, zostawiając rodzinę w obcym kraju, ale bezpiecznym. Idź dalej, kiedy serce łamie Ci ból spowodowany świadomością, że synowie i wnuki w obronie Ukrainy wstąpili jako ochotnicy do Sił Zbrojnych.

Przetrwaliśmy najtrudniejszy początkowy okres wojny i teraz będziemy już tylko silniejsi. Przestaliśmy szukać odpowiedzi na pytanie o datę zakończenia wojny, rozumiejąc ten termin jednoznacznie – „do naszego ZWYCIĘSTWA”. Cały czas wierzyliśmy i nadal wierzymy, że Ukraina ZWYCIĘŻY.

Słuchając siebie, zamykam oczy i w ciemności wydaje mi się, że widzę pulsujące jasne światło, jasne promienie. To jest moja wewnętrzna Gwiazda Polarna – drogowskaz i punkt odniesienia do ZWYCIĘSTWA. Jestem pewna, że owa pulsująca jasność, że błysk Gwiazdy Polarnej w duszy większości z nas jest symbolem spokojnej przyszłości i pomyślności, która z pewnością nadejdzie.

W tym artykule, oprócz osobistego postrzegania, chcę skupić się na oficjalnym, służbowym przekazie o innowacjach w funkcjonowaniu Ukraińskiego Państwowego Uniwersytetu Nauki i Technologii (UPUNT) i jego Biblioteki Naukowej.

Zawodowe spostrzeżenia...

Ja, jako dyrektor, podobnie jak kierownicy oddziałów Biblioteki Naukowej Ukraińskiego Państwowego Uniwersytetu Nauki i Technologii w mieście Dniepr, znajdującym się na linii frontu, byliśmy świadomi od pierwszych godzin stanu wojennego, że musimy troszczyć się o nasze zespoły, chronić unikatowe zbiory i kolekcje cyfrowe, sprzęt komputerowy oraz zapewnić świadczenie większości usług bibliotecznych zgodnie z potrzebami bieżącej pracy zdalnej uczelni.

¹ Ewakuacja ludności cywilnej uratowała wiele ludzkich istnień, warto jednak zauważyć, że była traumatycznym przeżyciem. W sieci można znaleźć wiele materiałów na ten temat, np. artykuł na stronie Agencji Informacyjnej „Vgolos” (https://vgolos.ua/news/zaliznichniy-vokzal-lviv-navit-koli-vpala-bomba-ruh-poyizdiv-tut-ne-pripinyavsya_1423937.html) czy na kanale YouTube o heroicznej pracy i poświęceniu ukraińskich kolejarzy (<https://www.youtube.com/watch?v=XJp7-TIYF1k>) [przyp. red.].

² Sprawy pracownicze w Ukrainie w znacznym stopniu reguluje ustawa z 15 marca 2022 r. *O organizacji stosunków pracy w stanie wojennym*, która umożliwia pracodawcy zmianę warunków pracy, szczególnie w przypadku, gdy pracownik nie może tej pracy wykonywać, np.: rozwiązane umowy o pracę, urlop bezpłatny, zawieszenie umowy o pracę na czas stanu wojennego, przestój. Wielu pracowników, szczególnie z „budżetówki”, po pierwszych miesiącach wojny decyduje się wrócić, aby nie utracić pracy (<https://ozzip.pl/informacje/zagranica/item/2881-ukraina-prawa-pracownicze-w-czasie-wojny>) [przyp. red.].

Wszystko to zostało zrobione... Ale wprowadzono również działania, które nie mają bibliotecznego celu, są przejawem człowieczeństwa, pomocy tym, którzy walczą na froncie i chronią naród przed inwazją wroga i tym, którzy zostali zmuszeni do opuszczenia swoich domów, aby ratować własne życie. Te działania to np. włączenie się do ruchu wolontariackiego (pomoc humanitarna i psychologiczna, tkanie siatek ochronnych na potrzeby wojska, kursy udzielania pierwszej pomocy itp.), zbieranie środków na potrzeby Sił Zbrojnych Ukrainy itd. Teraz to wszystko tylko rejestrujemy, a po zakończeniu wojny – opiszemy każdy etap tej tytanicznej pracy bibliotekarzy UPUNT w kryzysowych warunkach wojny.

Il. 1. Zespół gromadzenia pracuje w magazynie w podziemiu
Fot. T. Kolesnykowa.

Nie ma jednego szablonu określającego, jakie konkretne nowe, innowacyjne kroki może podjąć uczelnia, gdy nieoczekiwanie znajdzie się w stanie wojny. Ponieważ ludzie – społeczność uniwersytetów, jak i ich bibliotek – są różni. Jednak w obliczu niezwykłych wydarzeń ludzka świadomość jest w stanie reinterpretować siebie i szybko reagować koniecznymi zmianami. Ale te zmiany – konkretne działania, często ze względu na lokalny charakter, muszą: po pierwsze mieć określone podstawy, po drugie mieć strategiczne znaczenie w perspektywie kolejnych lat. Bo teraz stoimy przed wyzwaniem długiej i wyczerpującej wojny, jakbyśmy przechodzili z modelu „sprintu” do modelu „maratonu”.

Rozumiemy też, że po zakończeniu wojny tysiące osób niepełnosprawnych, które ucierpiały w wyniku rosyjskiej agresji, będą chciały zdobyć wyższe wykształcenie lub przekwalifikować się. Wiele z nich prawdopodobnie nie będzie w stanie fizycznie (stacjonarnie) uczestniczyć w zajęciach na uniwersytetach i biblioteki muszą być gotowe do wspierania swoimi zasobami i usługami osób o szczególnych potrzebach.

Dlatego Biblioteka Naukowa UPUNT skupiła się na rozwiązaniu problemu informacyjnego wsparcia procesów kształcenia i badań w warunkach kryzysu i fizycznej niedostępności drukowanych wydawnictw i lokalnych kolekcji. Przedmiotem zainteresowania podczas wojny stały się otwarte zasoby edukacyjne (OZE, ang. Open Educational Resources, OER), jako rozwiązanie o istotnym znaczeniu dla procesów kształcenia i badań naukowych. Warto podkreślić, że była to inicjatywa oddolna, a nie działania podyktowane przez Ministerstwo Edukacji i Nauki Ukrainy.

Należy zauważyć, że otwarta edukacja i otwarte zasoby edukacyjne są w Ukrainie w powijakach. W ostatnich latach Ministerstwo Edukacji i Nauki nadało priorytet bardziej systematycznym działaniom na rzecz zbliżenia ukraińskich środowisk akademickich do europejskiej społeczności badawczej i innowacyjnej. W niektórych instytucjach istnieją lokalne praktyki otwartej edukacji, ale otwarta edukacja i otwarte zasoby edukacyjne nie zostały jeszcze wymienione w oficjalnych krajowych dokumentach.

Dlatego dużym krokiem rozwojowym dla uczelni było pełne wsparcie władz UPUNT i jego rady naukowo-metodycznej, wyrażone już w kwietniu 2022 r., dla działań biblioteki w zakresie rozwoju potencjału tworzenia, wykorzystywania, zmiany profilu, adaptacji i rozpowszechnienia OZE.

Il. 2. Migawki z pracy bibliotekarzy: spotkanie z wykładowcą dedykowane tworzeniu otwartych podręczników
Fot. T. Kolesnykowa.

Pierwsze i najtrudniejsze kroki biblioteki, mające na celu poprawę świadomości samych nauczycieli i bibliotekarzy na temat znaczenia otwartej edukacji i otwartych zasobów edukacyjnych oraz korzyści płynących dla studentów, wykładowców, instytucji i społeczeństwa, zostały podjęte jeszcze w październiku 2019 r.

To właśnie w roku 2019 r. (dziś wydaje się, że to jak w innym życiu) wybraliśmy dla siebie kierunek wsparcia OZE – „taktykę małych kroków: małymi krokami, ale nieustannie”. Tamte osiągnięcia podsumowałam w artykule *The Role of Libraries as Publishers in the Open Education Landscape: Reflecting Modern World Practice of Open Textbooks*³.

W kolejnych latach 2020–2022 pracownicy Biblioteki Naukowej UPUNT uczestniczyli w szkoleniach w European Network of Open Education Librarians ([ENOEL – SPARC Europe](#)⁴). Podczas tych szkoleń zapoznawali się z doświadczeniami kolegów z uczelni europejskich, brali udział w webinarach, wypełniali ankiety, tłumaczyli dokumenty i narzędzia ENOEL na język ukraiński, brali udział w promowaniu pracy Biblioteki Naukowej UPUNT ukierunkowanej na otwarte zasoby edukacyjne w skali kraju itp.

Bibliotekarze UPUNT, jako ambasadorowie otwartej edukacji i otwartych zasobów edukacyjnych, począwszy od 2020 r., już po pierwszych szkoleniach SPARC zaczęli komunikować się formalnie na poziomie uczelni na organizowanych webinarach, spotkaniach z kierownikami katedr, wykładowcami, doktorantami, jak i nieformalnie – z indywidualnymi użytkownikami podczas ich wizyt w oddziałach biblioteki.

Il. 3. Webinarium nt. OZE dla doktorantów (przebywających w Polsce, Niemczech, Holandii, Ukrainie)

Źródło: Zrzut ekranu z webinarium.

³ KOLESNYKOVA, T.O. The Role of Libraries as Publishers in the Open Education Landscape: Reflecting Modern World Practice of Open Textbooks. W: *University Library at a New Stage of Social Communications Development. Conference Proceedings* [online]. 2019 nr 4, s. 88–99. [Dostęp 17.12.2022]. Dostępny w: https://doi.org/10.15802/unilib/2019_187423.

⁴ Wszystkie odniesienia do stron internetowych przedstawiają wersję aktualną w dn. 17.12.2022 r.

Opracowano również nowy blok informacyjny na stronie internetowej biblioteki poświęcony [otwartym zasobom edukacyjnym](#) (w języku ukraińskim i angielskim), zawierający m.in. wykaz uzupełnianych i aktualizowanych linków do tego typu zasobów.

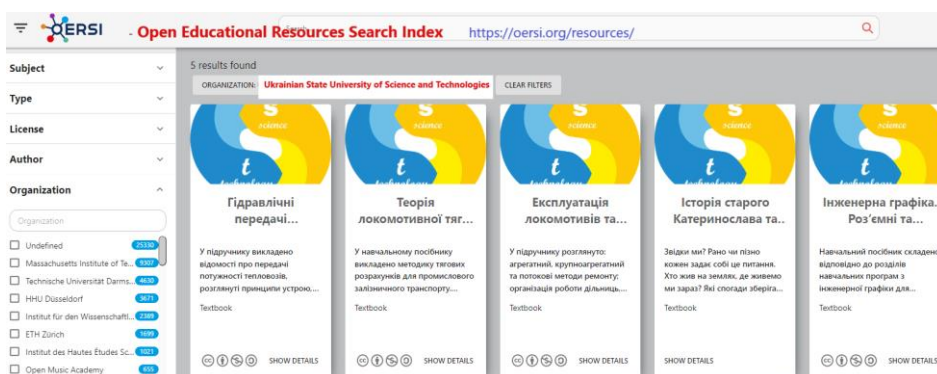
Na poziomie krajowym działania skierowano do środowiska bibliotekarzy uniwersyteckich Ukrainy. Przykładowo w ramach „Anty-Szkoła Bibliotekarzy Uniwersyteckich” Ukraińskiego Stowarzyszenia Bibliotek, 28 maja 2021 r. poprowadziłam ogólnoukraińskie seminarium internetowe „Otwarte zasoby edukacyjne (OZE): rola bibliotek uniwersyteckich”⁵.

We współpracy przeprowadziłam ogólnoukraińskie badania ankietowe wśród bibliotek wyższych uczelni, dotyczące ich gotowości do pracy w kierunku rozwoju OZE. Wyniki badań ukazały się w artykule *First Steps Before the Jump: Ukrainian University Librarians Survey About OER*⁶.

W roku 2022, w czasie nadal panującego stanu wojennego w Ukrainie, UPUNT (członek [SPARC Europe](#)) zaczyna odgrywać ważną rolę w rozpowszechnianiu praktyk OZE w państwie, staraniem bibliotekarzy, zainteresowanych wykładowców-autorów i studentów. W kwietniu bibliotekarze UPUNT wypełnili ankietę SPARC Europe i ENOEL w ramach badania „[Otwarta edukacja](#)” dotyczącego realizacji „Rekomendacji UNESCO OZE” w pracy bibliotek akademickich.

W okresie czerwiec–lipiec 2022 r. przygotowano trzy filmy (z planowanych 10) z serii „Otwarta edukacja i otwarte zasoby edukacyjne: znaczenie dla ukraińskiego szkolnictwa wyższego”. Filmy promujące otwartość dostępne są na [kanale Biblioteki Naukowej na YouTube](#).

W ramach projektu pilotażowego wykładowcy UPUNT we współpracy z bibliotekarzami opracowali pięć wydawnictw – otwartych podręczników, które zamieszczono w [repozytorium instytucjonalnym](#) w dziale „Otwarte zasoby edukacyjne”. Ponadto podręczniki zostały zintegrowane z międzynarodowym systemem OERSI. Jak dotąd są to jedyne [ukraińskie otwarte podręczniki w OERSI](#).

II. 4. Otwarte podręczniki ukraińskie w OERSI

Źródło: OERSI [online]. [Dostęp 19.12.2022]. Dostępny w: <https://tiny.pl/wlv29>.

⁵ KOLESNYKOVA, T.O. Vidkryti Osvitni Resursy: rol universytetskykh bibliotek. W: *Antyshkola universytetskykh bibliotekariv: Zaniattia 4* [online]. UBA; Dniprov. nats. un-tzal. transp. im. akad. V. Lazariana. Dnipro, 2021. [Dostęp 17.12.2022]. Dostępny w: <http://eadnurt.diit.edu.ua/jspui/handle/123456789/14148>.

⁶ KOLESNYKOVA, T.O., MATVEYEVA, O.V. First Steps Before the Jump: Ukrainian University Librarians Survey About OER. W: *University Library at a New Stage of Social Communications Development. Conference Proceedings* [online]. 2021 nr 6, s. 96–107. [Dostęp 17.12.2022]. Dostępny w: https://doi.org/10.15802/unilib/2021_248379.

Niezwykle ważnym osiągnięciem dla społeczności UPUNT i biblioteki, a także dla szkolnictwa wyższego Ukrainy, było otrzymanie Nagrody Otwartej Edukacji ZWYCIĘZCA 2022 za realizację projektu *Advocacy work of the Scientific Library to advance Open Education in Ukraine: Ukrainian State University of Science and Technologies*⁷.

Il. 5. Nagroda Otwartej Edukacji ZWYCIĘZCA 2022

Źródło: *Advocacy work of the Scientific Library to advance Open Education in Ukraine...*, dz. cyt.

Nagrodę wręczono podczas światowego forum Open Education Global w dniach 17–20 października 2022 r. (Stany Zjednoczone). Nasz projekt został zgłoszony do konkursu Europejskiej Sieci Bibliotekarzy Otwartej Edukacji (SPARC Europe).

Podsumowanie osobiste i zawodowe

Tak, wojna to nasza nowa rzeczywistość. Ale każdego ranka, po niespokojącej nocy z wyjącmi syrenami, czuję w mojej duszy pulsowanie promieni osobistej Gwiazdy Polarnej. I to one, jako drogowskaz i punkt odniesienia do ZWYCIĘSTWA, dają pewność – „mam swoją służbę, swoją misję”. I każdy z nas ma swoją własną służbę. I właśnie w tym czasie, bardziej niż kiedykolwiek, uświadamiamy sobie wagę naszej pracy, służąc interesom i potrzebom społeczności uniwersyteckiej, często nawet w niebezpiecznych warunkach. I to jest nasz wkład, wkład bibliotekarzy uniwersyteckich w przybliżenie ZWYCIĘSTWA.

Bibliotekarze UPUNT starają się nadal wspierać studentów, wykładowców, naukowców, często nawet w ekstremalnych warunkach, ale zawsze w czasie, gdy jest to najbardziej potrzebne.

⁷ *Advocacy work of the Scientific Library to advance Open Education in Ukraine: Ukrainian State University of Science and Technologies (Ukraine)*. W: *OEAWARDS* [online]. 2022. [Dostęp 19.12.2022]. Dostępny w: <https://awards.oeglobal.org/awards/2022/open-resilience/advocacy-work-of-the-scientific-library-to-advance-open-education-in-ukraine/>.

Nieustannie pamiętamy i dziękujemy Polakom i wszystkim krajom za każdą formę pomocy, jaką niosą narodowi Ukrainy walczącemu z agresorem – Rosją. Razem wywalczymy ZWYCIĘSTWO i będziemy bronić praw każdego kraju do najwyższych wartości ludzkich, demokracji, różnorodności kulturowej, edukacji narodowej i nauki...

Bibliografia:

1. Advocacy work of the Scientific Library to advance Open Education in Ukraine: Ukrainian State University of Science and Technologies (Ukraine). W: *OEAWARDS* [online]. 2022. [Dostęp 19.12.2022]. Dostępny w: <https://awards.oeglobal.org/awards/2022/open-resilience/advocacy-work-of-the-scientific-library-to-advance-open-education-in-ukraine/>.
2. KOLESNYKOVA, T.O. The Role of Libraries as Publishers in the Open Education Landscape: Reflecting Modern World Practice of Open Textbooks. W: *University Library at a New Stage of Social Communications Development. Conference Proceedings* [online]. 2019 nr 4, s. 88–99. [Dostęp 17.12.2022]. Dostępny w: https://doi.org/10.15802/unilib/2019_187423.
3. KOLESNYKOVA, T.O. Vidkryti Osvitni Resursy: rol universytetskykh bibliotek. W: *Antyshkola universytetskykh bibliotekariv: Zaniattia 4* [online]. UBA; Dniprov. nats. un-tzal. transp. im. akad. V. Lazariana. Dnipro, 2021. Dostępny w: <http://eadnurt.diit.edu.ua/jspui/handle/123456789/14148>.
4. KOLESNYKOVA, T.O., MATVEYEVA, O.V. First Steps Before the Jump: Ukrainian University Librarians Survey About OER. W: *University Library at a New Stage of Social Communications Development. Conference Proceedings* [online]. 2021 nr 6, s. 96–107. [Dostęp 17.12.2022]. Dostępny w: https://doi.org/10.15802/unilib/2021_248379.
5. Vidkryti osvitni resursy. W: *Naukova biblioteka UDUNT* [online]. [Dostęp 19.12.2022]. Dostępny w: <https://library.diit.edu.ua/uk/page/OER>.